

Ulkomaiden lainsäädäntöä ja muita ulkomailla käytettyjä keinoja

Seuraavassa on lyhyesti kuvattu eräiden maiden lainsäädäntöä ja käytäntöjä koskien paperittomien ja paperittomien kaltaisessa asemassa olevien ihmisten terveydenhoito-oikeuksia. Taustaselvitys liittyy sosiaali- ja terveysministeriössä vireillä olevaan hallituksen esityksen valmisteluun, jolla toimeenpantaisiin hallitusohjelman kirjaus: Poistetaan laittomasti maassa olevilta oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveystalveluihin sekä sosiaaliturvaan eli palataan tältä osin viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan.¹

Latvia

Latvian terveydenhuollon rahoituslain ([Health Care Financing Law](#)) mukaan jokaisella on oikeus ensiapuun.

Pakolaisella, vaihtoehtoisen aseman saaneella tai turvapaikanhakijalla on oikeus saada valtion rahoittamaa vähimmäissairaanhoitoa. Valtion maksamien terveystalvelujen saamiseksi on esitettävä asiaa koskevat asiakirjat. Valtion kustantamien palvelujen saamiseksi henkilön on siis tunnistauduttava, eivätkä Latviassa ilman virallista asemaa tai asiakirjoja asuvat henkilöt voi hakea julkisesti rahoitettuja terveydenhuoltopalveluja, koska Latvian sosiaaliturvajärjestelmä ei tarjoa tukea/etuuksia laittomasti ja/tai ilman voimassa olevia henkilöllisyystodistuksia oleskeleville.

Lisätietoa hätäapuun sisältyvistä terveydenhuoltopalveluista ja valtion rahoittamasta ensiavun vähimmäismäärästä sekä eri terveydenhuoltopalveluihin oikeutetuista on terveydenhuollon rahoituslaissa ja valtioneuvoston asetuksessa 555 terveydenhuollon järjestämistä ja maksuennettelyistä ([Procedures for the Organisation of and Payment for Health Care Services](#)).

Laittomasti Latviassa oleskelevalla säilöön otetulla ulkomaalaisella on oikeus saada valtion varoista:

1. ensihoito;
2. perusterveydenhuollon palvelut (hammashoito akuutin hammassärlyn sattuessa);
3. erikoislääkärin antama erikoissairaanhoito hätätilanteessa;
4. röntgenkuvaus tuberkuloosin diagnoosia varten.

Säilöön otetulla ulkomaalaisella on oikeus saada terveydenhuoltoa myös omalla kustannuksellaan. Jos laittomasti oleskelevaa ulkomaalaista ei oteta säilöön, hänellä on oikeus saada valtion kustantamaa ensihoitoa tai terveystalveluja omalla kustannuksellaan.

Edellä mainituista edellytyksistä säädetään ulkomaalaislain 59 ja 59.1 §:ssä ([Immigration Law](#)) sekä valtioneuvoston asetuksessa 255, annettu 16 päivänä toukokuuta 2017, ”määräykset majoituskeskukseen sijoitetulle säilöön otetulle ulkomaalaiselle taattujen terveystalvelujen määrästä ja vastaanottomenettelyistä” ([Regulations Regarding the Amount of Health Care Services](#))

¹ [Vahva ja välittävä Suomi : Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023 \(valtioneuvosto.fi\)](#) s. 200.

[Guaranteed to a Detained Foreigner Placed in the Accommodation Centre and the Procedures for the Receipt Thereof](#) ja asetuksessa 254 ”säilöön otettujen ulkomaalaisten ja turvapaikanhakijoiden majoitustilojen sisäiset menettelysäännöt” ([Internal Rules of Procedure of Accommodation Premises for Detained Foreigners and Asylum Seekers](#)).

Liettua

Liettuassa on pakollinen terveysvakuutusjärjestelmä, mikä tarkoittaa, että liettualaisten on pakollista hankkia terveysvakuutus maksamalla pakolliset terveysvakuutusmaksut. Henkilö voi maksaa nämä itse (mm. yrittäjät), mutta useimmiten maksaja on työnantaja. Henkilöt, joilla ei ole vakuutusta, joutuvat pääsääntöisesti maksamaan terveyspalvelunsa itse. Valtio maksaa terveydenhuoltomaksut esim. työttömien ja muiden sosiaaliturvan varassa elävien puolesta.

Liettuassa on mahdollista saada terveyspalveluita, vaikka henkilö olisi paperiton. Henkilön tulee kuitenkin olla viranomaisen (esim. maahanmuuttoviraston, poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen) tunnistama. Henkilöille, jotka ovat hakeneet turvapaikkaa Liettuasta, henkilöille, joilla on oikeus tilapäiseen suojeluun tai henkilöille, jotka ovat ylittäneet Liettuan rajan laittomasti, valtio maksaa tarpeellisen lääketieteellisen hoidon ja muut tarpeelliset terveydenhuoltopalvelut. Tarpeellinen hoito ja palvelut määritellään siten, että ilman hoitoa henkilön voisi lopulta tarvita välitöntä ja kiireellistä terveydenhuoltoa. Näiden ulkomaalaisten alaikäiset lapset saavat myös ilmaiset rokotukset kansallisen tarttuvien tautien rokotusohjelman mukaisesti sekä tarpeellisen lääketieteellisen hoidon ja palvelut.

Ulkomaalaisilla, jotka ovat Liettuassa lainsäädännön vastaisesti ja jotka eivät ole turvapaikanhakijoita, on seuraavat oikeudet:

Oikeus saada maksutta tietoa heidän laillisesta asemastaan Liettuan tasavallassa heidän ymmärtämällään kielellä.

Oikeus saada valtion takaamaa oikeusapua oikeuskäsittelyn aikana sisäministerin määräämän menettelyn mukaan, kun ulkomaalainen on pidätettynä tai vankeudelle vaihtoehtoisen toimenpiteen kohteena.

Oikeus saada tarpeellista lääketieteellistä apua maksutta.

Alaikäisillä ulkomaalaisilla on oikeus opiskella esi- ja perusopetuksessa opetus-, tiede- ja urheiluministerin määräämän menettelyn mukaisesti. Oikeus opiskeluun taataan kolmen kuukauden sisällä siitä päivämäärästä, kun alaikäisen läsnäolo Liettuassa on todettu.

Oikeus materiaalsiin vastaanotto-olosuhteisiin (material reception conditions), paitsi oikeus saada rahallista avustusta. Haavoittuvaisissa asemissa olevilla ulkomaalaisilla on oikeus vastaanotto-olosuhteisiin, jotka ottavat huomioon heidän erityistarpeensa. Tätä säännöstä sovelletaan ulkomaalaisiin, jotka ovat pidätettyinä tai joita majoitetaan Liettuan instituutioiden osoittamissa laitoksissa.

Oikeus saada sosiaali- ja työministerin vahvistaman menettelyn mukaisesti ruokatukea, joka on 60% valtion tukemista tuloista, kun ulkomaalainen asuu vastaanottokeskuksessa, jos ateriapalvelua ei tarjota.

Muut oikeudet, jotka ulkomaalaisille taataan kansainvälisissä sopimuksissa, laissa ja muussa Liettuan tasavallan sääntelyssä.

Tšekin tasavalta

Paperittomien oikeus terveydenhuoltoon perustuu Tšekissä lakiin terveystalvaeluista ja niiden tarjoamisen edellytyksistä sekä lakiin ulkomaalaisten oleskelusta. Paperittomat eivät ole oikeutettuja osallistumaan Tšekin julkiseen sairausvakuutusjärjestelmään ja heidän on itse maksettava kaikki kustannukset kaikenlaisesta hoidosta, myös kiireellisestä hoidosta ja äitiyshuollosta. Tämä koskee myös lapsia. Jos paperiton ei pysty maksamaan, häneltä ei kuitenkaan voida evätä kiireellistä hoitoa (jolla tarkoitetaan yleensä hoitoa hengenvaarallisissa tilanteissa), eikä tartuntatautiin (ml. HIV:n) hoitoa. Tšekin lainsäädäntö velvoittaa terveystalvaelujen tarjoajat antamaan kiireellistä hoitoa ja tartuntatautiin hoitoa kaikille sitä tarvitseville. Paperittomat eivät kuitenkaan ole oikeutettuja julkisiin tartuntatautiin (kuten tuberkuloosiin) seulonta- tai hoitotalvaeluihin.

Slovakia

Slovakiassa paperittomat saavat kiireellisiä terveystalvaeluja maksutta. He voivat saada perusterveydenhuoltoa ja jatkohoitoa täysien kustannusten maksua vastaan. Slovakiassa paperittomien lasten oikeudet terveydenhuoltoon ovat samat kuin paperittomilla aikuisilla (oikeus maksutta vain kiireelliseen hoitoon). Jotkin kansalaisjärjestöt tarjoavat aktiivisesti muuta hoitoa paperittomille ja turvapaikanhakijalapsille. Kaikki 2-15-vuotiaat lapset (myös paperittomat) saavat rokotukset useita tartuntatauteja vastaan maksutta. Paperittomat eivät ole oikeutettuja julkisiin tartuntatautiin (kuten tuberkuloosiin) seulonta- tai hoitotalvaeluihin. Slovakiassa ei ole erityisiä paperittomien äitiyshuoltoa koskevia säännöksiä. Paperittomien mahdollisuudet saada laadukasta ja kohtuuhintaista äitiyshuoltoa ovat hyvin rajalliset, mutta synnytys luetaan osaksi kiireellistä hoitoa.

Unkari

Paperittomilla on oikeus saada kiireellisiä terveystalvaeluita maksutta Unkarissa. Paperittomat voivat tämän lisäksi saada perusterveydenhuoltoa täyttä kustannusten maksua vastaan. Raskaana oleville naisille kuuluu raskauteen liittyvä hoito, mukaan lukien hoito koskien raskauden aikaisia komplikaatioita. Muu äitiyshuolto kuuluu vain Unkarissa asuville. Rokotukset ovat Unkarissa maksuttomia kaikille, myös paperittomille.

Puola

Puolassa kansainvälistä suojelua hakeneet henkilöt ovat hakemuksen käsittelyaikana oikeutettuja sosiaali- ja terveystalvaeluihin. Terveystalvaelut ovat pitkälti vastaavat kuin kansallisen sairausvakuutuksen piiriin kuuluvilla Puolan kansalaisilla. Paperittomat henkilöt ovat hyvin heikossa asemassa. He eivät kuulu Puolan kansallisen terveystalvaelun (tai sairausvakuutuksen) piiriin eivätkä ole oikeutettuja ilmaiseen terveydenhuoltoon muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta: ambulanssihenkilöstön tarjoama apu henkeä uhkaavissa tilanteissa, mielenterveyshoito, alkoholi- ja huumeriippuvaisten hoito, joidenkin infektioitautiin hoito, joiden hoito on pakollista sekä vankiloitten, pidätyskeskusten ja valvottujen keskusten tarjoama hoito. Paperittomille ei myönnetä Suomen toimeentulotuen kaltaista viimesijaista turvaa.

Poikkeuksen tekevät ukrainalaiset, myös paperittomat, jotka ovat saapuneet Puolaan Venäjän hyökkäyssodan alettua. He kuuluvat maaliskuussa 2022 hyväksytyn Ukrainan kansalaisten avustamista koskevan säädöksen piiriin ja ovat oikeutettuja terveystalvaeluihin samoin ehdoin kuin Puolan kansalaiset, joskaan eivät täysin vastaavassa laajuudessa.

Puolassa terveystieteiden/sairaaloitten ja terveydenhoitohenkilöstön on lain mukaan annettava lääkinällistä apua terveyttä tai henkeä uhkaavissa tilanteissa kenelle tahansa apua tarvitsevalle. Kustannuksista vastaa tällöin viime kädessä kyseinen terveydenhuoltolaitos.

Slovenia

Slovenian lainsäädäntö, joka koskee paperittomien oikeutta terveystieteisiin, on hyvin kapea. 2011 säädetyn ulkomaalaislain artikla 76 mukaan laittomasti maassa oleskelevat saavat poliisilta määräyksen, jolla heidän liikkumistaan rajoitetaan, kunnes heidät karkotetaan. Näillä henkilöillä on samat oikeudet kuin henkilöillä, joilla on lupa jäädä maahan. Ulkomaalaisella, jolle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa Sloveniaan, on oikeus kiireelliseen sairausvakuutukseen ja perushoitoon. Laittomasti maassa oleskelevalle annetaan perushoitoa vastaanottokeskuksissa. Käytännössä heillä on kuitenkin vaikeuksia saada terveystieteitä johtuen mm. kielivaikeuksista.

Käytännössä suuri osa maahanmuuttajista hakee turvapaikkaa/kansainvälistä suojelua, mutta lähtee Sloveniasta eteenpäin Itävallan kautta Länsi-Euroopan maihin ennen prosessin loppua. Slovenia sijaitsee Länsi-Balkanin reitillä, jota pitkin laitton maahanmuutto EU:hun suuntautuu.

Kypros

Kyproksella laittomasti oleva paperiton henkilö, joka ei ole hakenut turvapaikkaa, ja jota ei ole pidätetty, ei saa minkäänlaisia etuuksia eikä terveydenhuollon palveluita. Turvapaikkaa hakeneilla henkilöillä on erilainen asema terveydenhuollon ja etuuksien suhteen, vaikka he ovatkin tulleet maahan alun perin paperittomina. Vankilassa oikeudenkäyntiä odottavat henkilöt saavat siellä ollessaan tarvitsemansa terveydenhuollon.

Paperittomien henkilöryhmien terveydenhuoltopalvelujen saatavuudesta Kyproksella ei löydy tuoreta kirjallista tietoa. Terveystieteiden vuoden 2011 raportin mukaan säännöksiä ei ole, mutta niitä olisi ministeriön mukaan pantava täytäntöön, jotta kuka tahansa voisi saada maksutta kiireellistä hoitoa (tapauksissa, jotka eivät vaadi pidempiaikaista hoitoa sairaalassa). Joitakin lääketieteellisiä palveluja (kuten HIV:n ja muiden tartuntatautien diagnosointi ja hoito) tarjotaan ainakin teoriassa maksutta kaikille. Tuomioistuimen määräämä tahdonvastainen hoito psykiatrisessa sairaalassa on maksutonta kaikille, mukaan lukien paperittomat henkilöt.

Kyproksella laittomasti oleskelevat henkilöt eivät ole oikeutettuja etuuksiin, poissulkien mahdollinen terveydenhuolto kiire/hätätilanteessa.

Paikallisen valtion terveystieteidenorganisaation (State Health Services Organisation) lakiosaston mukaan terveydenhuoltoa ei kielletä, jos paperiton henkilö on hengenvaarassa. Sama koskee myös raskaana olevien naisten terveydenhuoltoa. Tästä ei ole erikseen olemassa lakia, mutta hoitoon pääsyä ei näissä tapauksissa evätä, koska kyse on ihmisoikeuksista. (Edustusto saanut tämän tiedon puhelimitse 18.8.2023.)

Bulgaria

Turvapaikanhakijoiden terveystieteitä ensisijaisesti määrittää mm. laki terveydenhuollosta ja Law on Asylum and Refugees ja toissijaisesti jotkut muutkin lait sekä hallinnolliset säännökset. Periaatteellinen lähtökohta on se, että turvapaikanhakijat saavat samat julkiset terveystieteiset kuin bulgarialaisetkin, yleisten EU standardien ja sopimusten mukaisesti. Henkilön täytyy käydä läpi terveystarkastus, jonka tuloksena hänet rekisteröidään ja julkisen puolen terveystieteiden vakuutus astuu

voimaan. Tarkastus on siis edellytys aivan kuten bulgarian kansalaisillekin. Paljon riippuu lääkärin arviosta mitä julkisia terveystalouksia katsotaan tarpeelliseksi. Myös terveystalouksien rajoitukset ovat samoja kuin BG kansalaisille.

Agency ei käsittele ns. paperittomia, mutta lähtökohtaisesti heidän tulisi rekisteröityä ja käydä lääkärintarkastuksessa saadakseen oikeudet. Bulgariassa hätätapauksessa välttämätön hoito annetaan myös paperittomille, "mikäli on tosi kysymyksessä", eikä ketään jätetä kadulle.

Turvapaikanhakija saa majoituksen ja ateriat sekä kertasumman (370 BGN = n. 190€, mahdollisista "päivärahoista" ei tällä hetkellä tietoa) ja TP-statuksen saatuaan voi ilmoittautua työnhakijaksi jolloin on mahdollisuus työttömyystukeen.